

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

પી. એલ. લખનપાલ

વિરુદ્ધ

ભારત સંઘ

એપ્રિલ ૧૯, ૧૯૬૬

[એ.કે. સરકાર, સી.જે., એમ. હિદાયતઉલ્લાહ, આર.એસ. બછાવત, જે.એમ.

શેલત અને રઘુબર દયાળ, જેજે.]

ડિફેન્સ ઓફ ઇન્ડિયા રૂલ્સ, ૧૯૬૨ ના નિયમ ૩૦(૧)(બી) – શું તે
ડિફેન્સ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટની કલમ ૩(૨)(૧૫)(આઈ) ની સત્તા બહારનો
(અલ્ટ્રા વાયર્સ) છે – ભારતનું સંવિધાન, અનુચ્છેદ ૩૫૨ – ઉદ્દોષણા – શું
તેમાં કટોકટી અંગેના સંતોષનો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે.

એક સમાચારપત્રના તંત્રી એવા અરજદારની ડિફેન્સ ઓફ ઇન્ડિયા રૂલ્સ,
૧૯૬૨ ના નિયમ ૩૦(૧)(બી) હેઠળ અટકાયત કરવામાં આવી હતી. તેમણે

અટકાયતના આદેશની કાયદેસરતાને વિવિધ આધારો પર પડકારતી હેબિયસ કોર્પસની રિટ માટે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ અરજી ફાઇલ કરી હતી. અરજી ફગાવી દેતા,

ઠરાવ્યું: નિયમ ૩૦(૧)(બી) ને ડિફેન્સ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટની કલમ ૩(૨)(૧૫)(આઈ) ની સત્તા બહારનો કહી શકાય નહીં, તે કારણસર કે તેમાં એવું દર્શાવવામાં આવ્યું નથી કે અટકાયતનો આદેશ કરનાર સત્તાધિકારીનો સંતોષ તેને વ્યાજબી જણાતા આધારો પર હોવો જોઈએ. આ નિયમ માત્ર એટલું જ ઈચ્છે છે કે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીને સંતોષ થવો જોઈએ કે ઉદ્દેશિત હેતુઓ માટે અટકાયત જરૂરી છે અને જે કલમ હેઠળ આ નિયમ બનાવવામાં આવ્યો છે તેનો ઉત્તરાર્ધ પણ એ જ કહે છે. આ ભાગમાં વ્યાજબી આધારો પર સંતોષ થવા અંગેની કોઈ જરૂરિયાત શામેલ નથી. આ નિયમ સ્પષ્ટપણે તેને અધિકૃત કરતી કલમની શરતોને અનુરૂપ બનાવવામાં આવ્યો છે. [૨૧૧ એફ]

સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૩૫૨ કટોકટી વિશે રાષ્ટ્રપતિના સંતોષનો ઉદ્દોષણમાં ઉદ્દેખ કરવાનું જરૂરી બનાવતો નથી. આ અનુચ્છેદ માત્ર ઉદ્દેશિત કારણોમાંથી કોઈ એક કારણસર ભારતના સિક્યોરિટી (સુરક્ષા) ને જોખમમાં મૂકતી કટોકટીની જાહેરાતની જ અપેક્ષા રાખે છે. "તે અર્થની" શબ્દોનો અન્ય કોઈ અર્થ હોઈ શકે નહીં. કોઈ ઉદ્દોષણ માત્ર સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૫૨ ના

ખંડ ૨ માં ઉલ્લેખિત ઘટનાઓમાંથી કોઈ એક ઘટના દ્વારા જ અમલમાં રહેતી બંધ થાય છે. [૨૧૨ સી]

ડિફેન્સ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટની કલમ ૩(૨)(૧૫)(આઈવી) અને ડિફેન્સ ઓફ ઇન્ડિયા રૂલ્સનો નિયમ ૩૦-એ, રજૂઆત (રિપ્રેઝન્ટેશન) કરવાનો અધિકાર આપતા નથી. તેમની અસર સત્તાધિકારીઓ દ્વારા અને ઉલ્લેખિત પદ્ધતિ અનુસાર અટકાયતના આદેશની સમીક્ષા (રિવ્યુ) પૂરી પાડવાની છે. ડિફેન્સ ઓફ ઇન્ડિયા (દિલ્લી ડેટન્યુઝ) રૂલ્સ, ૧૯૬૪ નો નિયમ ૨૩ જણાવે છે કે અટકાયતીને તેની અટકાયત સામે તેની રજૂઆતનો મુસદ્દો તૈયાર કરવાના હેતુસર કાનૂની વ્યવસાયી (વકીલ) ની મુલાકાત લેવાની મંજૂરી આપવામાં આવશે. [૨૧૩ સી-ડી].

સમાચારપત્રો અને તેમની સાથે જોડાયેલી વ્યક્તિઓ સામે એક્ટ અને નિયમોની અન્ય જોગવાઈઓ હેઠળ પગલાં લઈ શકાય તે હકીકત, આવી વ્યક્તિઓની ડિફેન્સ ઓફ ઇન્ડિયા રૂલ્સના નિયમ ૩૦(૧)(બી) હેઠળ અટકાયત કરતા અટકાવતી નથી. [૨૧૩ એચ]

આદેશમાં ભારતના કયા ભાગને અટકાયતીના કૃત્યોથી પ્રતિકૂળ અસર થવાની હતી તેનો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી નથી.

મૂળ અધિકારક્ષેત્ર: રિટ પિટિશન નં. ૪૭/૧૯૬૬.

મૂળભૂત અધિકારોના અમલ માટે ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળની અરજી.

અરજદાર જાતે હાજર થયા.

નિરેન ડે, એડિશનલ સોલિસિટર-જનરલ, એન. એસ. બિન્દ્રા, આર. એચ. ધેબર અને બી.આર.જી.કે. આચાર, પ્રતિવાદી વતી.

આર. વી. એસ. મણી, મધ્યસ્થી વતી.

કોર્ટનો ચુકાદો સી.જે. સરકાર દ્વારા આપવામાં આવ્યો

અરજદાર, પુરન લાલ લખનપાલની ૧૦.૧૨.૧૯૬૫ ના રોજ પસાર કરાયેલા એક આદેશ દ્વારા ડિફેન્સ ઓફ ઇન્ડિયા રૂલ્સ ૧૯૬૨ ના નિયમ ૩૦ ના ઉપ-નિયમ (૧) ના ખંડ (બી) હેઠળ ધરપકડ અને અટકાયત કરવામાં આવી હતી અને તેમને સેન્ટ્રલ જેલ તિહાર, નવી દિલ્હીમાં અટકાયતમાં રાખવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. આદેશમાં જણાવાયું હતું કે:

"જ્યારે કે કેન્દ્રીય સરકારને સંતોષ થયો છે કે સ્વર્ગસ્થ શ્રી દીવાન

ચંદ શર્માના પુત્ર, શ્રી પી. એલ. લખનપાલને... ભારતના સંરક્ષણ અને નાગરિક સંરક્ષણ, જાહેર સલામતી અને જાહેર વ્યવસ્થા જાળવવામાં પ્રતિકૂળ બને તે રીતે વર્તતા અટકાવવા માટે, એ જરૂરી છે કે તેમની અટકાયત કરવામાં આવે;

તેથી, હવે, ... કેન્દ્રીય સરકાર આથી નિર્દેશ આપે છે કે ઉક્ત શ્રી પી. એલ. લખનપાલની અટકાયત કરવામાં આવે."

તેમણે પોતાની મુક્તિનો નિર્દેશ આપતી હેન્રિયસ કોર્પસની રિટ માટે ૨૪.૧૨.૧૯૬૫ ના રોજ રજૂ કરેલી અરજી દ્વારા સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ આ કોર્ટનો સંપર્ક કર્યો છે. તેઓ અટકાયતના આદેશની કાયદેસરતાને વિવિધ આધારો પર પડકારે છે જેની પર અમે હવે વિચાર કરવા આગળ વધીએ છીએ.

પ્રથમ આધાર એ છે કે નિયમ ૩૦(૧)(બી) એ ડિફેન્સ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટની કલમ ૩(૨), (૧૫)(આઈ) ની સત્તા બહારનો છે જેના હેઠળ આ નિયમો બનાવવામાં આવ્યા હતા. કલમ ૩ ની પેટા-કલમ (૧) અમુક હેતુઓ માટે નિયમો બનાવવાની સામાન્ય સત્તા ધરાવે છે. પેટા-કલમ (૨) જણાવે છે કે બનાવેલા નિયમો નીચેની તમામ અથવા કોઈપણ બાબતો માટે જોગવાઈ કરી શકે છે અને કોઈપણ સત્તાધિકારીને તે માટેના આદેશો કરવાની સત્તા આપી શકે છે, એટલે કે:-

"(૧૫) તે સમયે અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈ પણ કાયદામાં કંઈપણ હોવા છતાં,–

(i) જે વ્યક્તિ સત્તાધિકારીને વ્યાજબી જણાતા આધારો પર શંકાસ્પદ લાગે છે... કે તે ભારતના સંરક્ષણ અને નાગરિક સંરક્ષણ, રાજ્યની સુરક્ષા, જાહેર સલામતી અથવા હિત, જાહેર વ્યવસ્થા જાળવવા... ને પ્રતિકૂળ બને તે રીતે વર્તે છે, વર્તવાની અણી પર છે અથવા વર્તે તેવી સંભાવના છે, તેવી કોઈ પણ વ્યક્તિની અટકાયત અને કસ્ટડીમાં રાખવી... અથવા જેના સંબંધમાં તે સત્તાધિકારીને સંતોષ થાય છે કે તેને આવી કોઈ પ્રતિકૂળ રીતે વર્તતા અટકાવવાના હેતુથી તેની પકડ અને અટકાયત જરૂરી છે."

નિયમ ૩૦(૧)(બી) આ શરતોમાં છે:

"કેન્દ્રીય સરકાર... જો તેને કોઈ ચોક્કસ વ્યક્તિના સંબંધમાં સંતોષ થાય કે તેને ભારતના સંરક્ષણ અને નાગરિક સંરક્ષણ, જાહેર સલામતી, જાહેર વ્યવસ્થા જાળવવા માટે પ્રતિકૂળ હોય તેવી કોઈ પણ રીતે વર્તતા અટકાવવા માટે, આદેશ કરી શકે છે

(બી) નિર્દેશ આપીને કે તેની અટકાયત કરવામાં આવે."

એ ધ્યાનમાં આવશે કે આ નિયમ એવું નથી કહેતો કે તેમાં ઉલ્લેખિત સંતોષ

સંબંધિત સત્તાધિકારીને વ્યાજબી જણાતા આધારો પર હોવો જોઈએ. એવું કહેવામાં આવે છે કે આ શબ્દો ગાળી નાખીને નિયમ તે કલમની બહાર ગયો છે જે તેનો ઉલ્લેખ કરે છે, અને તેથી તે સત્તા બહારનો છે. આ દલીલ અમાન્ય છે. તે એ હકીકતની અવગણના કરે છે કે કલમનો ઉત્તરાર્ધ જણાવે છે કે તે હેઠળ બનેલા નિયમો એવી વ્યક્તિની પકડ અને અટકાયત માટે પણ જોગવાઈ કરી શકે છે "જેના સંબંધમાં તે સત્તાધિકારીને સંતોષ થાય છે કે તેની પકડ અને અટકાયત જરૂરી છે" અમુક હેતુઓ માટે; આ ભાગમાં વ્યાજબી આધારો પર સંતોષ થવા અંગેની કોઈ જરૂરિયાત શામેલ નથી. કલમનો આ ભાગ અગાઉના ભાગથી સ્વતંત્ર છે જેના હેઠળ પકડ અને અટકાયતનો નિર્દેશ ત્યારે જ આપી શકાય જ્યારે સત્તાધિકારીને તેને વ્યાજબી જણાતા અમુક આધારો પર શંકા હોય કે વ્યક્તિ અમુક રીતે વર્તવાની અણી પર છે. એ દર્શાવવું મહત્વપૂર્ણ છે કે કલમના બીજા ભાગની પહેલાં 'અથવા' શબ્દ આવે છે. તે એ બાબતને શંકાથી પર રાખે છે કે તે હેઠળ બનેલા નિયમો બે વૈકલ્પિક કેસોમાં અટકાયતની જોગવાઈ કરી શકે છે, જેમાંથી માત્ર પ્રથમ કેસ માટે જ એ જરૂરી છે કે સત્તાધિકારીને તેને વ્યાજબી જણાતા આધારો પર શંકા હોવી જોઈએ. કલમના બીજા ભાગ હેઠળ બનાવેલા નિયમના કિસ્સામાં તે જરૂરિયાત ગેરહાજર છે. નિયમ ૩૦(૧)(બી) ને તે કલમની સત્તા બહારનો કહી શકાય નહીં, તે કારણસર કે તેમાં એવું દર્શાવવામાં આવ્યું નથી કે અટકાયતનો આદેશ કરનાર સત્તાધિકારીનો સંતોષ તેને વ્યાજબી જણાતા આધારો પર હોવો જોઈએ. આ નિયમ માત્ર એટલું જ ઈચ્છે છે કે

અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીને સંતોષ થવો જોઈએ કે ઉદ્દેશિત હેતુઓ માટે અટકાયત જરૂરી છે અને જે કલમ હેઠળ આ નિયમ બનાવવામાં આવ્યો છે તેનો ઉત્તરાર્ધ પણ એ જ કહે છે. આ નિયમ સ્પષ્ટપણે તેને અધિકૃત કરતી કલમની શરતોને અનુરૂપ બનાવવામાં આવ્યો છે.

આગળ એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૫૨ હેઠળ રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા કરવામાં આવેલી કટોકટીની ઉદ્દોષણા, જેણે આ એક્ટને ગેરકાયદેસર બનતો અટકાવ્યો હતો, તે અનુચ્છેદની શરતોને અનુરૂપ નહોતી, કારણ કે તેમાં એવું દર્શાવવામાં આવ્યું ન હતું કે રાષ્ટ્રપતિને સંતોષ થવો હતો કે ગંભીર કટોકટી અસ્તિત્વમાં છે. એ સાચું છે કે ઉદ્દોષણામાં એવું કરવામાં આવ્યું ન હતું. તેમાં જણાવાયું હતું:

"સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૫૨ ના ખંડ (૧) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને, હું, સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણન, ભારતના રાષ્ટ્રપતિ, આ ઉદ્દોષણા દ્વારા જાહેરાત કરું છું કે એક ગંભીર કટોકટી અસ્તિત્વમાં છે જેનાથી બાહ્ય આક્રમણ દ્વારા ભારતની સુરક્ષા જોખમમાં છે."

જો કે, અમને અનુચ્છેદમાં એવું કંઈ મળતું નથી જે ઉદ્દોષણામાં કટોકટી વિશે

રાષ્ટ્રપતિના સંતોષનો ઉલ્લેખ કરવાનું જરૂરી બનાવતું હોય. અનુચ્છેદ ૩૫૨(૧) વંચાય છે,

"જો રાષ્ટ્રપતિને સંતોષ થાય કે એક ગંભીર કટોકટી અસ્તિત્વમાં છે જેનાથી યુદ્ધ અથવા બાહ્ય આક્રમણ અથવા આંતરિક અશાંતિ દ્વારા ભારતની અથવા તેના પ્રદેશના કોઈપણ ભાગની સુરક્ષા જોખમમાં છે, તો તેઓ ઉદ્ઘોષણ દ્વારા, તે અર્થની જાહેરાત કરી શકે છે."

આ અનુચ્છેદ માત્ર ઉલ્લેખિત કારણોમાંથી કોઈ એક કારણસર ભારતના સુરક્ષાને જોખમમાં મૂકતી કટોકટીની જાહેરાતની જ અપેક્ષા રાખે છે. "તે અર્થની" શબ્દોનો અન્ય કોઈ અર્થ હોઈ શકે નહીં. જાહેરાત કરવાની સત્તાનો ઉપયોગ નિઃશંકપણે ત્યારે જ થઈ શકે જ્યારે રાષ્ટ્રપતિને કટોકટી વિશે સંતોષ થાય, પરંતુ અમે એવું જોતા નથી કે આ અનુચ્છેદ સત્તાના ઉપયોગ માટેની પૂર્વશરત, એટલે કે રાષ્ટ્રપતિનો સંતોષ, જાહેરાતમાં દર્શાવવાનું જરૂરી બનાવે છે. જાહેરાત દર્શાવે છે કે રાષ્ટ્રપતિએ કટોકટીના અસ્તિત્વ વિશે પોતાને સંતોષ આપ્યો જ હોવો જોઈએ કારણ કે આ બાબતોમાં એવો નિયમ લાગુ પડે છે કે સત્તાવાર કૃત્યો યોગ્ય રીતે કરવામાં આવ્યા હોવાનું માની લેવામાં આવે છે અને અરજદાર દ્વારા તે ધારણાને નકારી કાઢવા માટે કંઈ સાબિત કરવામાં આવ્યું નથી. અમારું ધ્યાન અન્ય કેટલીક જોગવાઈઓ તરફ દોરવામાં આવ્યું હતું, એટલે કે, સંવિધાનના અનુચ્છેદ

૩૧૧(૨)(સી) અને નિયમોના નિયમ ૩૦(૧)(બી) અને એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આ જોગવાઈઓમાં સંતોષ દર્શાવવો જરૂરી છે. તેઓ તેમ ઈચ્છે છે કે કેમ તે નક્કી કરવું બિનજરૂરી છે. જો તેઓ ઈચ્છતા હોત તો પણ, વર્તમાન કેસમાં રાષ્ટ્રપતિના સંતોષના નિવેદનની આવશ્યકતા માત્ર અનુચ્છેદ ૩૫૨ ની શરતો પર જ નક્કી કરવાની રહેશે. અમે કહ્યું છે કે આ અનુચ્છેદમાં આવી કોઈ જરૂરિયાત શામેલ નથી. અહીં એ દર્શાવવું રસપ્રદ રહેશે કે અરજદારે પોતાની અરજીમાં જણાવ્યું હતું કે તેમણે કટોકટીની ઉદ્દોષણા પર સરકારને પોતાનો સંપૂર્ણ ટેકો આપ્યો હતો. જો તેમને ઉદ્દોષણાની કાયદેસરતા વિશે કોઈ શંકા હોત તો સ્વાભાવિક રીતે તેઓ તેમ કરી શક્યા ન હોત. પછી એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે ઉદ્દોષણામાં તે દિશાનો ઉલ્લેખ હોવો જોઈતો હતો જ્યાંથી બાહ્ય આક્રમણની આશંકા હતી જેનો તેમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. અમને અનુચ્છેદમાં ઉદ્દોષણામાં આ દર્શાવવાની કોઈ જરૂરિયાત મળતી નથી. ઉદ્દોષણા ૨૬.૧૦.૧૯૬૨ ના રોજ જારી કરવામાં આવી હતી જ્યારે, સામાન્ય રીતે જાણીતું છે તેમ, ચીન દ્વારા ભારતની અખંડિતતા જોખમમાં મુકાઈ હતી.

એવું પણ કહેવામાં આવ્યું હતું કે ત્રણ વર્ષ કરતાં વધુ સમય પહેલાં જાહેર કરાયેલી કટોકટીનું ચાલુ રહેવું એ સંવિધાન પરની એક છેતરપિંડી છે. અમને કહેવામાં આવ્યું હતું કે રાષ્ટ્રપતિએ આ વર્ષના ફેબ્રુઆરીમાં સંસદ સમક્ષના પોતાના સંબોધનમાં એવું જણાવ્યું ન હતું કે કટોકટી અસ્તિત્વમાં છે. રાષ્ટ્રપતિનું

સંબોધન રજૂ કરવામાં આવ્યું નથી, અને અમે જાણતા નથી કે તેમાં શું શામેલ હતું. ગમે તે હોય, અનુચ્છેદ ૩૫૨ પોતે જ ખંડ (૨) દ્વારા જોગવાઈ કરે છે કે ખંડ (૧) હેઠળ જારી કરાયેલી ઉદ્ઘોષણા પછીની ઉદ્ઘોષણા દ્વારા રદ કરી શકાય છે અને તે બે મહિનાની સમાપ્તિ પર અમલમાં રહેતી બંધ થશે સિવાય કે તે સમયગાળાની સમાપ્તિ પહેલાં સંસદના બંને ગૃહોના ઠરાવો દ્વારા તેને મંજૂર કરવામાં આવી હોય. આ ખંડ એવું પણ જણાવે છે કે ઉદ્ઘોષણા સંસદના દરેક ગૃહ સમક્ષ મૂકવામાં આવશે. એવું કહેવામાં આવ્યું નથી કે સંસદના ગૃહોએ બે મહિનાના ગાળામાં ઉદ્ઘોષણાને મંજૂરી આપી ન હતી. તેથી, એવું જણાશે કે કોઈ ઉદ્ઘોષણા અમલમાં રહેતી બંધ થવાનો એકમાત્ર માર્ગ આ ખંડમાં ઉલ્લેખિત ઘટનાઓમાંથી કોઈ એક ઘટના દ્વારા જ છે. તેમાંથી કંઈ પણ બન્યું નથી. સંસદના ગૃહો સમક્ષ રાષ્ટ્રપતિના સંબોધનમાં સમાવિષ્ટ કંઈપણ ઉદ્ઘોષણાને સમાપ્ત કરવા માટે કાર્ય કરી શકે નહીં. આ સંદર્ભમાં એવું પણ કહેવામાં આવ્યું હતું કે 'બાહ્ય આક્રમણ' એટલે સશસ્ત્ર આક્રમણ અને પાછલા કેટલાક સમયથી ભારતના પ્રદેશ સામે કોઈ સશસ્ત્ર આક્રમણ ન હોવાથી, ઉદ્ઘોષણાનું ચાલુ રહેવું ગેરવાજબી હતું. આ દલીલ પણ અમે હમણાં જ જે આધારનો ઉલ્લેખ કર્યો છે તેના પર નિષ્ફળ જવી જોઈએ.

અટકાયતની કાયદેસરતા માટેનો બીજો પડકાર એ હતો કે અરજદારને તેમની અટકાયત સામે કોઈ રજૂઆત કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી ન હતી.

આ સંદર્ભમાં અમારું ધ્યાન એક્ટની કલમ ૩(૨)(૧૫)(આઈવી) અને નિયમોના નિયમ ૩૦-એ અને ડિક્રેન્સ ઓફ ઇન્ડિયા (દિલ્લી ડેટન્યુઝ) ૩૯૯, ૧૯૬૪ ના નિયમ ૨૩ તરફ પણ દોરવામાં આવ્યું હતું. અગાઉ ઉલ્લેખિત બે જોગવાઈઓ, અમારા મતે, રજૂઆત કરવાનો અધિકાર આપતી નથી. તેમની અસર સત્તાધિકારીઓ દ્વારા અને ઉલ્લેખિત પદ્ધતિ અનુસાર અટકાયતના આદેશની સમીક્ષા પૂરી પાડવાની છે. છેલ્લો નિયમ જણાવે છે કે અટકાયતીને તેની અટકાયત સામે તેની રજૂઆતનો મુસદ્દો તૈયાર કરવાના હેતુસર કાનૂની વ્યવસાયીની મુલાકાત લેવાની મંજૂરી આપવામાં આવશે. અરજીમાં એવું કહેવામાં આવ્યું નથી કે અરજદારને કોઈ રજૂઆત કરતા રોકવામાં આવ્યા હતા અથવા કાનૂની વ્યવસાયીની સલાહ લેવાની તક નકારવામાં આવી હતી. માત્ર એટલું જ કહેવાયું છે કે તેમને તેમના લખાણોની વિગતો અને સામગ્રી પૂરી પાડવામાં આવી ન હતી જેના પર આદેશમાં ઉલ્લેખિત કેન્દ્રીય સરકારનો સંતોષ આધારિત હતો અને જેણે તેમને તેમની અટકાયત સામે સરકારને રજૂઆત કરતા રોક્યા હતા. આ દલીલ અમને અસમર્થિત લાગે છે. અટકાયતનો આદેશ અરજદારના લખાણો પર આધારિત હતો તે દર્શાવવા માટે કંઈ નથી, તેમજ અમારું ધ્યાન એવી કોઈ જોગવાઈ તરફ દોરવામાં આવ્યું નથી જે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારી માટે તે સામગ્રી સપ્લાય કરવાનું જરૂરી બનાવે જેના પર તેઓએ અટકાયતની આવશ્યકતા વિશે પોતાનો સંતોષ ઘડ્યો હતો.

પછી એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે અટકાયતનો આદેશ એક્ટની કલમ ૪૪ અને કલમ ૩(૨), (૪)(બી), (૬), (૭)(એ)(બી)(સી) અને (ડી) અને નિયમોના નિયમ ૪૧, ૪૨, ૪૪, ૪૫ અને ૪૬ નો ભંગ કરે છે. દલીલનો સાર એ છે કે અરજદાર એક સમાચારપત્રના તંત્રી હતા અને તેને ચલાવતા હતા અને તેમની સામેની કાર્યવાહી માત્ર અગાઉ ઉલ્લેખિત કલમો અને નિયમો હેઠળ જ થઈ શકતી હતી અને નિયમ ૩૦(૧)(બી) હેઠળ નહીં. આ દલીલ અમને તદ્દન પાચાવિહોણી લાગે છે. સંદર્ભિત જોગવાઈઓ નિઃશંકપણે સમાચારપત્રો અને તેમને નિયંત્રિત કરવાની પદ્ધતિ સાથે સંબંધિત છે પરંતુ તેઓ કોઈ પણ રીતે એવા નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જતી નથી કે જો પ્રસંગ ઊભો થાય, તો સમાચારપત્રના તંત્રીની નિયમ ૩૦(૧)(બી) હેઠળ અટકાયત કરી શકાય નહીં. સમાચારપત્રો અને તેમની સાથે જોડાયેલા માણસો સામે ચોક્કસ પદ્ધતિથી પગલાં લઈ શકાય તે હકીકત, આવી વ્યક્તિઓની નિયમ ૩૦(૧)(બી) હેઠળ અટકાયત કરતા અટકાવતી નથી. એવું પણ કહેવામાં આવ્યું હતું કે નિયમ ૩૦(૧)(બી) માટે જરૂરી છે કે ભારતના જે ભાગને અટકાયતીના કૃત્યોથી પ્રતિકૂળ અસર થવાની હોય તેનો આદેશમાં ઉલ્લેખ કરવો જોઈએ. આ એક અર્થહીન દલીલ છે. આ નિયમ નિઃશંકપણે કહે છે કે કોઈ વ્યક્તિને ભારતના કોઈપણ ભાગમાં શાંતિપૂર્ણ પરિસ્થિતિ જાળવવામાં પ્રતિકૂળ બને તે રીતે વર્તતા અટકાવવા માટે અટકાયતનો આદેશ આપી શકાય છે, પરંતુ તે એવું પણ કહે છે કે વ્યક્તિને ભારતના સંરક્ષણ, નાગરિક સંરક્ષણ અને જાહેર સલામતી અને જાહેર વ્યવસ્થા જાળવવામાં પ્રતિકૂળ

બને તે રીતે વર્તતા અટકાવવા માટે અટકાયતનો આદેશ આપી શકાય છે જેના સંબંધમાં એવી કોઈ જરૂરિયાત પૂરી પાડવામાં આવી નથી કે તેઓ ભારતના કોઈપણ ભાગ પૂરતા મર્યાદિત હોવા જોઈએ અથવા તે ભાગનો અટકાયતના આદેશમાં ઉલ્લેખ હોવો જોઈએ. આ કેસમાં આદેશ આ આધારો પર કરવામાં આવ્યો હતો. અરજી કલમ ૪૪ ની શરતોનો ભંગ થયો હોવાનું કહેવા માટે કોઈ સામગ્રી પૂરી પાડતી નથી. અટકાયતે અરજદારના જીવનના વ્યવસાયમાં તે કલમ દ્વારા ગેરવાજબી ઠરે તે રીતે હસ્તક્ષેપ કર્યો હોય તેવું દર્શાવવા માટે કંઈ નથી.

છેલ્લો લેવાયેલો આધાર એ હતો કે અટકાયતનો આદેશ દૂષિત બુદ્ધિવાળો (માલા ફાઈડ) હતો કારણ કે ગૃહમંત્રીએ અટકાયતની આવશ્યકતા વિશે તેઓ સંતુષ્ટ હોવાનું કહેવા માટે સોગંદનામું કર્યું ન હતું. અરજીમાં એક નવો આક્ષેપ છે કે અટકાયત કરનાર સત્તાધિકારીએ અટકાયતનો આદેશ કરતા પહેલાં આ બાબતમાં પોતાનું મન લગાવ્યું ન હતું. અરજીના આ ભાગને અરજદારની જાણકારી મુજબ સાચો હોવાનું ચકાસવામાં આવ્યું હતું. આ ચકાસણી સ્પષ્ટપણે ખોટી હતી અને તેથી અરજીમાંના આક્ષેપ માટે કોઈ જવાબની જરૂર નહોતી, ગમે તે હોય, ભારત સરકારના ગૃહ મંત્રાલયના એક ડેપ્યુટી સેક્રેટરીએ પોતાની જાણકારી મુજબ સાચું હોવાનું જણાવતું સોગંદનામું કર્યું છે કે અરજદારની પ્રવૃત્તિઓના સંબંધમાં સામગ્રી કેન્દ્રીય ગૃહમંત્રી સમક્ષ મૂકવામાં આવી હતી અને તે સામગ્રીની વિચારણા પર, મંત્રીને સંતોષ થયો હતો કે અટકાયતનો આદેશ

જરૂરી હતો.

પરિણામે આ અરજી નિષ્ફળ જાય છે અને તદનુસાર તે ફગાવી દેવામાં આવે છે.

પીટીશન રદ કરવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.